

közkönyvtár számítógépes rendszerhez és internet-kapcsolatokhoz jutott, s ma már e könyvtárak feléne a gyűjteményregisztere is hozzáférhető az interneten. Általánosságban annyit azért tapasztalatlból megállapíthatunk, hogy a könyvtárak a fejlesztéseket a hagyományos funkciók rovására való-sították meg.

Az oktatási minisztérium kísérletképpen – az 1998-as adatokat figyelembe véve – kialakította a könyvtári tevékenység ún. minimum-követelmé-nyeit – ezek kipróbálása és pontosítása még folya-matban van.

A cikkhez néhány statisztikai táblázat is csatlako-zik. További statisztikai adatok:

www.fla.fi/kirjastolehti/faktat/tilastva.html.

(Sz. Nagy Lajos)

Tudományos és szakkönyvtárak

Lásd 340

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

00/272

FRIEND, Frederick J.: *Forme di cooperazione in Gran Bretagna per l'acquisto di pubblicazioni elettroniche* = Boll. AIB. 39. vol. 1999. 3. no. 235-243. p.

Res. angol nyelven

Brit együttműködési formák az elektronikus publi-kációk beszerzésében

Egybehangolt állományalakítás; Elektronikus publikáció

A legtöbb folyóiratkiadó már hozzáférhetővé teszi folyóiratait elektronikus formában a weben keresz-tül, de a legtöbb könyvtár még a nyomtatott for-mát választja. Ha profitálni akarunk az elektroni-

kus forradalomból, az elektronikus publikációk olyan beszerzési módját kell megtalálnunk, amely – egyrészt – meghagyja az egyes könyvtárak függet-lenségét (és saját döntési jogát), – másrészt pedig – segíti a könyvtárakat azon publikációk beszerzé-sében, amelyek beszerzését nem engedhetik meg maguknak. A JISC-et (*Joint Information Systems Committee*) azért hozták létre az Egyesült Királyság felsőoktatást pénzelő tanácsai, hogy elősegítsék az elektronikus információ fejlődését a brit egyetemeken. A meglévő néhány regionális elektronikus-do-kumentum beszerző könyvtári szervezettől eltérő-en, a JISC országos szinten köt üzleteket. Minden könyvtár szabadon dönthet arról, hogy egy-egy elektronikus publikáció beszerzésében részt vesz-e. Az Egyesült Királyságban megfigyelhető folyamat, hogy a konzorcium-jellegű beszerzések a szoftve-

rek és az adatkészletek beszerzéséről a teljes szöveges elektronikus folyóiratok beszerzése felé tolódik el, ám kétségtelen, hogy az elektronikus folyóiratok beszerzése lényegesen bonyolultabb tárgyalásokat igényel. A JISC e célból indította el a NESLI (*National Electronic Site Licence Initiative*) programot, melynek lebonyolítására három évre a Swets UK Ltd.-vel és a University of Manchesterrel kötött szerződést. Az eljárás szerint a lebonyolító tárgyal és megállapodik a licence-feltételekről egy-egy kiadóval, és ha a kialakított feltételeket a NESLI vezető testülete elfogadja, a lehetőséget felkínálják a brit egyetemi könyvtáraknak (180 könyvtárnak), s a döntés a könyvtár joga. Az idő rövidsége miatt az első évben kevés szerződést kötöttek és csak 377 folyóirat volt hozzáférhető, de 2000-re már nagy számú előfizetést kínálnak.

(Mohor Jenő)

Állományvédelem

00/273

CIROCCHI, Gloria: Conservazione di risorse digitali: quali sfide? = Boll. AIB. 39. vol. 1999. 3. no. 289-302. p.

Milyen kihívást jelent a digitális források megőrzése?

Elektronikus dokumentum; Konzerválás; Megőrzés

A digitális források szerepéről, hasznáról állandóan emelkedő számú publikáció szól, s ezek, mivel többnyire az információhoz való hozzáférés és az információterjesztés szempontjából vizsgálódnak, gyakran jutnak olyan következtetésre is, hogy a digitalizálás milyen jó megoldás sérülékeny hordozójú, vagy különösen értékes dokumentumgyűjtemények konzerválására. Annál ritkábban mutatnak rá arra, hogy a digitális dokumentumok maguk is konzerválásra szorulnak, gyorsan avulnak, s egy gyűjtemény digitalizálása önmagában semmiképpen nem az a konzerválási stratégia, amit követve

a könyvtáros nyugodtan alhatna. A megőrzés érdekében való digitalizálás többnyire inkább a hozzáférést biztosító, ill. javító digitalizálás, ami nem a megőrzést, hanem a megkímélést szolgálja.

Ha a tényleges megőrzés céljából akarunk digitalizálni, ne feledjük, hogy ma a mágneses adathordozók élettartama rövidebb, mint a savas papíroké. A digitális konzerválás módjait az adatvándoroltatás és az emulációk irányában keresik, egyelőre igazán megnyugtató megoldás nélkül. A digitális információk hosszú távú megőrzését a digitális archívum szolgálja, amit meg kell különböztetnünk a digitális könyvtártól.

A digitális információk hosszú távú konzerválásának fontos feltétele az SGML-szerű nyelvek és a metaadatok koordinált fejlesztése, ezek szabványosítása. Ami a képi információk konzerválását illeti, a következő évtized valószínűleg a hibrid megoldás lesz, ahol a hozzáférést a digitális változat, míg a megőrzést a mikrofilm mester-kópia szolgálja. E téren a Yale és a Cornell egyetemeken folytatott projektek érdemelnek említést, egyik esetben a mikrofilmekről készítették digitális képeket, míg a másikban a jó minőségű digitális leképezés alapján készültek a COM mikrofilmek.

(Mohor Jenő)

00/274

PARKES, Mitchell: A review of the preservation issues associated with digital documents = Aust. Libr. J. 48. vol. 1999. 4. no. 358-377. p. Bibliogr.

Digitális dokumentumok megőrzésének problémái: szakirodalmi szemle

Állományvédelem; Elektronikus dokumentum; Megőrzés; Szakirodalmi szemle [forma]

1995-ben Rothenberg egyik tanulmányában, amely időközben a digitális megőrzés egyik alapművévé vált, a következőket írta: „Az információtechnológia oly nagy mértékben forradalmasítja a dokumentumrögzítés fogalmát, mint annak idején a nyomta-

tás, sőt talán maga az írás. A digitális rekordok jelenlegi generációjának egyedülálló történeti jelentősége van. Ám ezek a dokumentumok sokkal sérülékenyebbek, mint a papír, ezért korszakunk teljes feljegyzett örökségét veszélyeztetik.” E cikk megjelenése óta más szerzők is hangot adtak aggodalmuknak a digitális dokumentumok hosszú élettartamával és megőrzésük problémáival kapcsolatban. Ezért sokan úgy hiszik, hogy a 20. század végétől számítva az egész kulturális örökség elveszhet. A jelen szemle tanulmány célja az, hogy a szakirodalom alapján megvizsgálja, mennyire megalapozottak Rothenberg és mások aggodalmai.

(Autoref.)

Raktározás

00/275

DUGALL, Berndt: Von der Magazinerweiterung der Stadt- und Universitätsbibliothek Frankfurt zur hessischen Speicherbibliothek = ABI-Tech. 20. Jg. 2000. 1. no. 14-29. p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

A Frankfurter Városi és Egyetemi Könyvtár raktár-bővítése – lehetőség regionális tároló könyvtár megvalósítására

Átépítés; Egyetemi könyvtár; Raktár; Tároló könyvtár

A frankfurter városi és egyetemi könyvtár 5,3 millió kötetével a legnagyobb egyetemi könyvtár Németországban. Nemrégiben 2 millió kötet raktározására alkalmas polcterületet vettek használatba. A cikk először az építési és szállítási munkálatokat ismerteti, majd megvizsgálja annak következményeit, hogy az utca másik oldalán található a Deutsche Bibliothek előző épülete. Ezzel kapcsolatban egy regionális tároló könyvtár lehetőségét is felveti.

Feldolgozó munka

00/276

BORDEIANU, Sever – SEISER, Virginia: Paraprofessional catalogers in ARL libraries = Coll. Res. Libr. 60. vol. 1999. 6. no. 532-540. p. Bibliogr. a jegyzetekben.

Milyen végzettséggel és gyakorlattal rendelkeznek a feldolgozók a tudományos könyvtárakban: felmérési eredmények

Feldolgozó munka; Felmérés; Gyakorlati képzés; Könyvtáros -felsőfokú; Technikai segéderő

Az amerikai Association of Research Libraries felmérést végzett tagkönyvtárai között annak megállapítására, hogy milyen minimális képzést és gyakorlatot tartanak szükségesnek a nem könyvtáros végzettségű (paraprofessional) katalogizálók számára. A megkérdezett 121 egyesült államokbeli és kanadai könyvtár közül 58 (52,7%) válaszolt az e-mailben kiküldött kérdőívre. A válaszokat öt csoportra osztották: 1. a könyvtárban nem alkalmaznak szakképzetlen munkatársat katalogizálásra; 2. nem kívánna középiskola utáni tanulmányokat, csak gyakorlatot; 3. a középiskola utáni tanulmányok pótolhatják a gyakorlatot; 4. A képzés és a gyakorlat egyenértékű, kicserélhető; 5. Középiskola utáni képzés szükséges.

Az átvételes katalogizálást (copy cataloguing) végzőkről a következő eredmények születtek (a számozás a fenti öt kategóriát jelöli): 1. – 15,5%, 2. – 44,8%; 3. – 6,9%; 4. – 13,8%; 5. – 19%. Az eredményekből az látszik, hogy a könyvtárak többségében a gyakorlatot előnyösebbnek tartják a képzettség megszerzésénél, de csaknem egyötöd része képzést tart szükségesnek.

Az eredeti katalogizálást végzőkről más eredményeket kaptak: 1. – 32,8%; 2. – 22,4%; 3. – 10,3%; 4. – 3,4%; 5. – 31%. Tehát: eredeti katalogizálásra a könyvtárak egyharmad része nem alkalmaz szakképzetleneket; a másik közel egyharmad pedig kö-

zépiskola utáni szakképesítés megszerzését kéri. Kívánatos a 2-4 éves szakképzés.

A válaszoló könyvtárak többsége különböző típusú dokumentumok katalogizálására alkalmaz nem szakképzetteket. Leggyakrabban az átvételen alapuló katalogizálásban alkalmazzák őket (84,5%), kevésbé az eredeti katalogizálásra (67%). Noha nincs modell a nem szakképzett katalogizálók képzésére, bizonyos sémák kialakultak. A képzési követelmények alacsonyabbak az átvételes katalogizálást végzőknek, mint azoknak, akik eredeti katalogizálást végeznek. A legtöbb könyvtár a katalogizálási ismeretek megszerzésére a munkát tartja a legalkalmasabbnak.

(Rácz Ágnes)

00/277

KIČAKOVA, N. N.: Katalogizaciâ v izdaniî i novye tehnologii = Bibliografiâ. 1999. 6. no. 143-145. p.

Katalogizálás a kiadványokban és az új technológiák

Előzetes katalogizálás

A központi katalogizálás két legfontosabb formája a nyomtatott cédula és a kiadványban elhelyezett bibliográfiai tétel. Oroszországban 1927 óta az Orosz Könyvkamara gondoskodik a központi céduellaellátásról. A kiadványban elhelyezett bibliográfiai tétel módszertani gondozója 1959-ben az Állami Lenin Könyvtár lett. A tevékenységet később szabványok is támogatták.

Az utóbbi években sok olyan új kiadó született, amely a megfelelő szakismeretek hiányában megsérti a címlapra vonatkozó szabvány előírásait, rossz helyre teszik a kötetjelzést, a szerző nevét csak a szövegben tüntetik fel stb. Ezért aztán a kiadványban elhelyezett bibliográfiai leírás hiányos lesz, s mivel általában ezt veszik át a közművelődési könyvtárak, katalógusaik is hiányosak lesznek.

Az elektronikus formában elkészített bibliográfiai leírás a következő sajátosságokkal rendelkezik:

csak egyszer kell létrehozni, korlátlan számban reprodukálható; adatai a szükségleteknek megfelelően módosíthatók és változtathatók; lehetővé válik az adatsere. Ily módon az elektronikus katalógus bibliográfiai rekordja nem egyszerű bibliográfiai leírás, hanem az adatainak egészen új struktúrája, amelyek egymással és más bibliográfiai rekordokkal is kapcsolatban vannak. Az adatsere lehetővé teszi a könyvtári katalógusok teljessé tételét, valamint központi katalógusok létrehozását.

Az elektronikus dokumentumokban elveszti jelentőségét a hagyományos CIP, ennek helyét átveszi a metadata. Rokonságukat az jelenti, hogy mindkettő ott születik, ahol maga a dokumentum. A fő különbség viszont abban van, hogy a metadata nem a bibliográfiai leírás elkészítése céljából szerepel a dokumentumban, hanem az interneten való könnyebb megtalálhatóságot szolgálja.

A CIP hatékonyan működik az angolszász országokban, ahol a kiadók önkéntesen vesznek részt a rendszerben. A kanadai Quebec-ben például a kiadók elektronikus úton megküldik készülő kiadványaik címlapját, tartalomjegyzékét, a bevezető szövegét és egyéb bibliográfiai adatait a nemzeti könyvtárnak. A könyvtár ellátja ISBN-számmal és elkészíti a bibliográfiai tételt, elektronikus úton megküldi a kiadónak, amely elhelyezi azt a kiadvány címlapjának verzóján. A kiadónak az ingyen reklámot is jelent, mivel a leírás a könyvtárak és könyvkereskedések számára készülő jegyzékben megjelenik. A könyvtárak ezt a leírást az új szerzemények katalogizálásának meggyorsítására használják. A kiadók sokszor használják a CIP adatbázisát, ha ötleteket gyűjtenek címlapjaik megformálásához. Az eltelt 12 év alatt Quebec legtöbb kiadója belépett a rendszerbe. A CIP nemcsak a kiadványba kerül bele, hanem a „Forthcoming Books” című jegyzékbe, valamint a nemzeti könyvtár interneten elérhető Amicus és Catts adatbázisába is. A CIP ahhoz is hozzájárult, hogy javuljon a kiadványokon a bibliográfiai adatok feltüntetésének színvonala.

A nemzeti könyvtárt és a kiadókat összekötő elektronikus hálózat megléte esetén a CIP kölcsönös hasznot jelent mindkét fél számára: a kiadók bekapcsolódhatnak a közös katalogizálásba, a CIP adatbázis karbantartott tételeihez való hozzáférésük javítja a CIP minőségét, s ez előnyös a könyvtárak számára is, mert a jó minőségű CIP-et közvetlenül felhasználhatják katalógusaikban.

(Rácz Ágnes)

00/278

GRADMANN, Stefan: Cataloguing vs. metadata: old wine in new bottles? = *Int. Cat. Bibl. Cont.* 28. vol. 1999. 4. no. 88-90. p. Bibliogr. 16 tétel.

Katalogizálás kontra metaadat: régi bor új palackban?

Lásd még Michael Gorman cikkét a 00/50 tételszámon a Könyvtári Figyelő 2000/1-2. számában

Elektronikus dokumentum; Gépi dokumentumleírás

A „metaadat” rendszer arra az igényre kíván válaszolni, amely szerint újra kell gondolnunk a kapcsolatot a leíró adatok és a hivatkozott adatelemek között, különösen az elektronikus dokumentumok területén. Ezen a területen számos alapvető paraméter lényeges változáson megy keresztül. A cikk bemutatja a hagyományos katalogizálás és a metaadat közötti különbséget a metaadat-előállítás, a használat, valamint a metaadat-rendszer és a katalógusrekordok kapcsolatának szempontjából. A cikk szerint ezeknek a különbségeknek a felismerése elengedhetetlen követelménye a könyvtárosi hivatás újrafogalmazásának korunk hatalmas ütemben fejlődő elektronikus világában.

(Autoref. alapján)

00/279

SNYMAN, M. M. M. – RENSBURG, M. Jansen van: NACO versus ISAN: Prospects for name authority control = *El. Libr.* 18. vol. 2000. 1. no. 63-68. p. Bibliogr.

NACO vagy ISAN? A nevek besorolási adatainak egységesítésére használt két rendszer összehasonlítása

Besorolási adatok egységesítése; Személynév

A cikk összehasonlítja a nevek besorolási ellenőrzésének hagyományos modelljét (Name Authority Control, NACO) az előző cikkben javasolt rendszerrel (International Standard Author Number, ISAN). Az összehasonlítást a következő kritériumok alapján végzi: a nevek egységesítése során szükséges input-munkálatok; az egyetemes bibliográfiai számbavétel támogatása; a könyvtárak és információszolgáltatások együttműködésének támogatása a forrásmegosztásban és közös katalogizálásban; megfelelő párbeszéd támogatása a használó és az információk között; költség- és időtakarékoság; alkalmasság a jövőbeli változások fogadására. Az eredmények alapján a szerzők a hatékonyabb rendszer (ISAN) alkalmazását javasolják.

(Autoref. alapján)

00/280

HEINER-FREILING, Magda – LANDRY, Patrice: Sacherschliessung im Dialog = *Dial. Bibl.* 12. Jg. 2000. 1. no. 26-40. p.

Együttműködés a tárgyi feltárás területén: három tárgyszórendszer összehasonlítása

Együttműködés -nemzetközi; Nemzeti könyvtár; Összehasonlító könyvtártudomány; Tárgyi feltárás; Tárgyszójegyzék

A Berni Svájci Tartományi Könyvtár számára a többnyelvű használói kör kiszolgálása sajátos feladatokkal jár. Katalógusaiban és a nemzeti bibliográfiában német, francia, olasz és angol nyelven lenne célszerű feltárnia állományát, illetve a kiadvány-

termést. A használók számára mindez azt jelentené, hogy szabadon megválaszthatnák a keresés nyelvét, amely az egyes kereséseknél akár eltérő is lehetne. (Jelenleg csak a Schlagwortnormdatei (SWD) német tárgyszavait használják erre.)

A számítógépi rekordokkal foglalkozó CoBRA projekt keretében 1997-ben elhatározták, hogy a többnyelvűség problémáit megvizsgálják a nemzeti könyvtárak nézőpontjából. A CENL (az európai nemzeti könyvtárak igazgatóinak konferenciája) kísérleti projektet indított, amely a korábbi MULIS (Multilingual Subject Access) projekt folytatásának is tekinthető. Azt a célt tűzték ki, hogy legalább az SWD tárgyszavainak angol megfelelőit hozzáférhetővé teszik.

Az amerikai LCSH és a francia RAMEAU mellett az SWD a legnagyobb, több országban is alkalmazott tárgyszórendszer. Az érintett nemzeti könyvtárak (a német, a svájci, az angol és a francia; később az olaszok és a hollandok/flamandok is csatlakoztak) készek voltak az együttműködésre, ugyanakkor olyan megoldást kerestek, hogy ne kelljen megválniuk saját tárgyszórendszerüktől. Az LCSH, a RAMEAU és az SWD tárgyszavait a sport és a színháztörténet témakörben hasonlították össze. Az egyes tárgyszórendszerekből vett tárgyszavakat megfeleltették egymásnak.

A sport területén az esetek több mint felében tapasztaltak „egy az egyben” való megfelelést, az utalókat (szinoním relációkat) és a teljes fogalmi környezetet is figyelembe véve. Foglalkoztak a részleges megfelelés és a konstruált tárgyszóláncok problémáival is. A 278 tárgyszó 153 tételt eredményezett, ezek közül 125-nek volt meg mind a három nyelven a megfelelője, 50 esetben volt teljes a megfelelés és 75 esetben többszörös, csak 17 tétel maradt egynyelvű.

A színháztörténetnél nehezebb volt a megfeleltetés, mégis a tárgyszavak 68%-át három rendszerben, 21%-át kettőben is megtalálták. A nehézségek abból adódtak, hogy az LCSH és a RAMEAU a földrajz-

zi-etnográfiai szempontokat erősen pre-koordináltan tükrözi. Itt is előfordultak az ún. „hamis barátok”, azaz a hasonló hangalakú, de eltérő tartalmú terminusok. Meg kell említeni még a kulturális különbségekből adódó problémákat.

Ezután a gyakorlatban vizsgálták meg egy esetleges konkordancia létrehozásának kérdéseit. Olyan dokumentumokat kerestek, amelyek mindhárom rendszerben tárgyszavazva voltak. Az LCSH és a RAMEAU között 38-44%-os – teljes vagy részleges – egybeesést tapasztaltak. Az eredményeket új megjelenésű színházi tárgyú könyvek tárgyszavain ellenőrizték. A négy résztvevő könyvtár megkapta tárgyszavazásra 10 könyv címlapjának, tartalomjegyzékének és bevezetőjének másolatát. Érdekes párhuzamosságok és a társadalomtudományok területén tipikus különbségek merültek fel.

Az eredmények ígéretesek. Tervek születtek egy háromnyelvű tárgyszórendszer prototípusának kidolgozására (közös adatbázisban vagy a különálló adatbázisokat összekapcsolva), majd tesztelésére, és elsőként a leggyakrabban használt 200 tárgyszó lefordítására, később további partnerek bevonására.

(Hegyközi Ilona)

00/281

LEININGER, Kurt: Interindexer consistency in PsycINFO = J. Librariansh. Inf. Sci. 32. vol. 2000. 1. no. 4-8. p. Bibliogr.

Az indexelés következetessége a PsycINFO adatbázisban

Adatbázis -pszichológiai; Indexelés; Információkeresési rendszer értékelése; Kompatibilitás

A cikk annak a tanulmánynak az eredményeit ismerteti, amely az indexelés következetességét vizsgálta a PsycINFO adatbázisban 60, 1996 és 1998 között tévedésből kétszer feldolgozott rekord alapján. A következetesség öt szempontját elemezték, és mértékének kiszámítására két módszert (Hooper,

1965; Rollin, 1981) használtak. Az összes kategóriára számított átlagos következetesség Hooper módszerével 50,4%-nak, Rollin módszerével pedig 60,83%-nak bizonyult. Ezek az eredmények, bár az eltérő módszerek és adatbázisok közötti különbségek miatt az összehasonlítás nem könnyű, nagyjából megegyeznek a korábbi vizsgálati eredményekkel.

(Autoref. alapján)

00/282

CASEY, Carol: An analytical index to the Internet: dreams of utopia = Coll. Res. Libr. 56. vol. 1999. 6. no. 586-595. p. Bibliogr. a jegyzetekben.

Egy utópia: analitikus index az Internethez

Bibliográfiai számbavétel; Indexelés; Online információkeresés; Számítógép-hálózat

Az internet-forrásokhoz való hozzáférés jelenlegi módszerei mind csődöt mondanak, amint valamilyen konkrét rész-információt vagy digitális dokumentumot keresünk. E probléma egyik megoldása az lenne, ha analitikus mutatókat tudnánk készíteni az internethez. Megvizsgálva a jelenlegi hozzáférési lehetőségeket, a hagyományos bibliográfiai ellenőrzést és a webhely-tervezés jellemzőit, a cikk az analitikus indexek szükségességével és megvalósíthatósági lehetőségével foglalkozik. Arra a következtetésre jut, hogy egy átfogó analitikus index létrehozása lehetetlen; a specifikus digitális információk elérésére kisebb és célirányosabb mutatók készítése lenne a legjobb megoldás.

(Autoref. alapján)

Lásd még 249, 326

Katalógusok

00/283

CHAPMAN, Ann: Revealing the invisible: the need for retrospective conversion in the virtual future = Alexandria. 12. vol. 2000. 1. no. 33-43. p. Bibliogr.

Tárjuk fel a láthatatlant! Miért van szükség a retrospektív konverzióra a virtuális jövőben? A retrospektív konverzió stratégiai terve az Egyesült Királyságban

Fejlesztési terv [forma]; Közgyűjtemény; Online katalógus; Retrospektív konverzió

A könyvtárak, levéltárak és múzeumok a társadalmak kollektív memóriájának intézményeiként működnek, amelyek ismereteket és információkat tárolnak, illetve biztosítják a hozzájuk való hozzáférést. Az elektronikus információk terjedésének korában ezek az intézmények biztosítják a felnőttoktatást, és támogatják a nemzeti és nemzetközi erőfeszítéseket az állampolgárok tanulási, szórakozási, egészségügyi és munkavállalási jogaihoz. A katalógusokhoz való távoli hozzáférés veszít jelentőségéből, ha az elektronikus úton hozzáférhető állomány nem teljes, ezért napjainkban kiemelt feladat a retrospektív konverzió. A cédulakatalógusok konverziójának célja már az első elektronikus változatok óta létezik, de a megvalósítás mértékét mindig a pénzügyi megfontolások határozták meg. A legújabb brit felmérésekből kiderült, mennyi adat hiányzik az elektronikus katalógusokból. Sok helyen végeznek retrospektív konverziót, amint sikerül megszerezni hozzá a pénzügyi forrást, ám koordináció nélkül a fejlődés egyenetlen és szétszórt, mert figyelmen kívül hagyja az országos nézőpontot. Ezért Nagy-Britanniában nemzeti stratégiát dolgoztak ki a retrospektív konverzióra, amelynek kivitelezésére a nemrégiben létrehozott végrehajtási csoport (Implementation Group) a felelős.

(Autoref.)

00/284

KOEHLER GOOLSBY, Mary – SCHUETZ, Carol L. – JONES, Phillip J.: From funeral to christening: OPAC rites of passage = Bottom Line. 13. vol. 2000. 1. no. 34-36. p.

A régi OPAC „temetésétől” az új „keresztelőjéig”: a szoftvercsere rítusai egy amerikai felsőoktatási könyvtárban

Online katalógus; Public relations; Szoftver

A Waco állambeli Baylor Egyetem Könyvtárának munkatársai és használói rövid időn belül két nagyszabású eseménynek lehettek tanúi. Az első egy pompás temetés volt, aminek igazi New Orleans-i jazz zenével adták meg a módját. A nevezetes halott pedig a BayLIS nevű számítógépes könyvtári rendszer, melynek történetét és érdemeit ékes beszédekben idézték fel a gyászoló közönség előtt. A díszes koporsóban egy öreg terminál jelképezte az elhunytat, „akit” majd százan kísértek a könyvtár előcsarnokába, azaz a ravatalozóba. A Dixiland band a „When the Saints Go Marching In”-t játszott. Természetesen megülték a halotti tort is.

Történt pedig mindez azért, mert a könyvtár kézen állott egy új könyvtári rendszer, illetve OPAC bevezetésére, és úgy gondolták a nagy eseménynek meg kell adni a módját. A tervet kiöltő személyzeti csoport célja az volt, hogy mérséklődjön a munkatársaknak az újtól való félelme és bizonytalansága, megadasson nekik eddigi munkájukért az elismerés, és a használókat, valamint a szélesebb nyilvánosságot is tájékoztathassák. Így találták ki ezt a humoros megoldást, amely nem volt túl költséges, mégis nagy sikert aratott.

Röviddel ezután a második ad hoc bizottság máris tervezni kezdte a következő nagy eseményt, mely természetesen a keresztelő volt. Időpontjául a következő szemeszter kezdetét tűzték ki, mikor a diákok tömegei térnek vissza az egyetemre. Ekkor aztán „vízre bocsátották” az új rendszert, a BearCat-et.

Az előkészületek során az egyetem legkülönbözőbb tanszékeiről toboroztak szakértőket. A képzőművészet professzora tervezte például a BearCat logóját, a színházművészet tanára pedig a hajót, melyet fából és papírból építettek fel az előcsarnokban a könyvtárosok és az egyetemi közösségből érkező önkéntesek. Az alapanyagra valót egy helyi vállalkozó biztosította. A diákújság, az egyetemi és könyvtári hírharsona beharangozta a közelgő ünnepséget. A nagy napon pedig az egyetemi rádió biztosította a zenét, és élőben közvetítette az eseményeket. Diákok fényképeztek és videóztak, és jelen volt a helyi esti lap tudósítója is. Az ünnep fényét emelte a rektor és a tanulók képviselőjének megjelenése, akik beszédükben üdvözölték a jövevényt. A könyvtár süteménnyel és italokkal vendégelte meg a népes közönséget, és a BearCat logójával díszített pólókkal kedveskedett a megjelenteknek. A költségekhez helyi kereskedők is hozzájárultak.

A csapatmunka, a humor és egy kis pénz segítségével a könyvtár maximálisan elérte célját. Egyetem-szerte tudatosította az új rendszerre történő átállást, megerősítette kapcsolatait az egyetem közösségével, felkeltette a helyi lakosság érdeklődését és gyümölcsöző kapcsolatokat alapozott meg a szervezésbe bevont vállalkozókkal. És ami a legfontosabb, elérte a sikeres és zökkenőmentes szoftverváltást.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 312

Információkeresés

00/285

ROBINSON, Lynn: A strategic approach to research using Internet tools and resources = *Aslib Proc.* 52. vol. 2000. 1. no. 11-19. p. Bibliogr. 10 tétel.

Az internet eszközeinek és forrásainak kiválasztása az irodalomkutatáshoz: stratégiai megközelítés

Információkeresési rendszer értékelése; Online információkeresés; Számítógép-hálózat

Az összetett referenzskérdések megválaszolása a szóba jöhető források jegyzékének összeállításával kezdődik, vagy azzal zárul. Ezen a jegyzéken elektronikus és nyomtatott források egyaránt szerepelnek. A szóba jöhető források nagy mennyisége miatt előre célszerű meghatározni a források kiválasztásának, értékelésének és rendezésének kritériumait. Már kezdeti szakaszban vagy a keresés folyamán értelmezni kell a kérdést, tehát fel kell építeni azt a szellemi keretet (összefüggésrendszert), amelynek körébe a keresett dokumentumok beletartoz(hat)nak. Ezt követi a források kikeresése és a források értékelése. Ezt a folyamatot illusztrálja a szerző egy toxikológiai jegyzék példáján.

A keret, amelyet létrehozunk és használunk, a fő szellemi segédletünk abban, hogy a dokumentumok tömegét strukturálni tudjuk, az összefüggéseket felismerjük, a válogatás során a következetesség, a kiegyensúlyozottság és a józan ész érvényesüljön. A jegyzék elrendezésének szokásos négy módszere: tematikus (kalauzok esetén szokásos, fő szempontnak nem alkalmas, felesleges átfedésekhez vezet, csak egyetlen dokumentumtípus esetén célszerű), dokumentumtípus (formátum) szerinti (fő rendezési szempontnak nem alkalmas, keresési szempontként nem szokásos, emellett egyes források több formátumban is léteznek), lelőhely (származási ország) szerinti (jogszabályok esetén használatos, hálózati elektronikus dokumentumok esetén nincs értelme), dokumentumtípus szerinti

(egyéb szempontokkal együtt alkalmazzák, kiinduló szempontnak alkalmas). Végző soron a hagyományos könyvtári-tájékoztatói szempontokat és az illető terület szakirodalmának sajátosságait kell figyelembe venni.

A számítógépes források megjelenésével természetesen módosult a korábbi modell. A forrásokat elsődleges (ide tartozik az eredeti információ minden formája: pl. cikk, jelentés, adat, jogszabály, honlap stb.), másodlagos (a „feldolgozott tudás”, amely az elsődleges dokumentumokat rendszerezi valamilyen módon: pl. indexelő és referáló szolgáltatások, tanulmányok, szótárak, képletgyűjtemények stb.), harmadlagos (a többi forrás használatát segítő: pl. évkönyvek, bibliográfiák, kutatási nyilvántartások, a szakterület internetes forrásait feltáró összeállítások stb.) és negyedleges (a források jegyzékéhez hozzáférést biztosító eszközök: pl. jegyzékek jegyzékai, bibliográfiák bibliográfiái, katalógusok jegyzékai stb.) kategóriákra szokás osztani. Az elsődleges és a másodlagos források tipikusan szakterületiek, a harmadlagosak azok lehetnek, a negyedlegesek pedig rendszerint nem szakterülethez kötöttek. Van egy nulladik fokozat is, ez maga a nyers adat.

A források kikeresése szubjektív folyamat. A fent javasolt eljárást követve szisztematikus keresést lehet végezni. Azt az alapelvet kell szem előtt tartani, hogy a magasabb szintű forrásokkal kell kezdeni (mondjuk a negyedlegesekkel), és lépésről lépésre kell eljutni az alacsonyabb szintekig. A nyomtatott dokumentumok esetében ezt tiszta formában megtehetjük, a hipertextes dokumentumoknál viszont gyakoriak az „ellenkező irányú” hivatkozások is.

A források kikeresésekor általában három tényezőre szokás támaszkodni: a saját szakismeretre (ennek fontossága egyre nő, de nem válhat kizárólagossá; általában a kiindulásnál építenek rá; ha nem áll rendelkezésre, el lehet tőle tekinteni), más szakemberek tanácsaira (más tényezőkkel összefüggően, vagy a kezdő – ha a keresőnek nincs saját szak-

ismerete – vagy a záró lépésként, ellenőrzésként vagy kiegészítésként) és a keresési folyamatra (a szakterület sajátosságainak megfelelően az említett négy szinten, például tematikus adatbázisokban, könyvtári-tájékoztatói adatbázisokban, egyetemes gyűjtőkörű, egyes dokumentumtípusokat feltáró adatbázisokban).

Az internet keresőmotorjai közül a lefedés teljességének és a frissítés gyakoriságának figyelembe vételével kell választani. A keresőkifejezéseket kiindulásképpen választhatjuk az általános és a könyvtári-tájékoztatói forrásokból, különösen a negyedleges források esetében. A tematikus és az elsődleges források esetében részletesebb fogalmakat kell választani. A másodlagos forrásoknál specifikusabb eszközöket vehetünk igénybe, például az online és CD-ROM szolgáltatók kalauzait. Az elsődleges források esetében további specifikus forrásokra, például könyvtári katalógusokra, esetleg magukra a gyűjteményekre támaszkodhatunk.

A kapott források értékelése és az azokból való válogatás ezután következik. Ha a kiválasztás elvei rögzítve vannak, bizonyos mértékű következetességet érhetünk el. Az OMNI tárgyköri zsilip általánosított és módosított változata alapján a következő kritériumokat lehet javasolni: hitelesség, stabilitás/tartósság, objektivitás és kiegyensúlyozottság, aktualitás, pontosság, teljesség és relevancia, tehát lényegében a nyomtatott forrásoknál alkalmazott hagyományos kritériumok.

Minden szakmának jól kezelhető kereteket kell találnia arra, hogy minden formátumban meg tudja találni és ki tudja választani a keresett dokumentumokat. Bár könnyű a grafikus keresőképernyőkkel dolgozni, a téma és az információtudomány ismeretére is szükség van az eredményes kereséshez.

(Hegyközi Ilona)

00/286

LOWLEY, S.: The evaluation of WWW search engines = J. Doc. 56. vol. 2000. 2. no. 190-211. p. Bibliogr. 59 tétel.

A WWW keresőmotorjai és az értékelésükre irányuló vizsgálatok módszerei: szakirodalmi szemle és előzetes ajánlások

Információkeresési rendszer értékelése; Online információkeresés; Szakirodalmi szemle [forma]; Számítógép-hálózat

A cikk áttekinti az internetes keresőgépekről szóló irodalmat. Bár sok ilyen tanulmány létezik, kevés bennük a módszertani következetesség. E problémát még súlyosbítja az a tény is, hogy az internet gyors változása miatt a keresés teljességét gyakorlatilag lehetetlen mérni, ezért a hagyományos, Cranfield típusú értékelés (teljesség-pontosság arány) sem lehetséges. A probléma áthidalására több alternatív javaslat is született. A szerzők egy szabványos eszközkészlet kifejlesztését javasolják a világháló keresőgépeinek értékelésére, hogy a jövőben hatékonyabb összehasonlítást lehessen végezni, és az egyes rendszerek saját teljesítményének változásait is figyelemmel lehessen kísérni. Maga a cikk nem kínál egy ilyen eszközkészletet, csak javaslatokat tesz a szükséges eszközök típusaira, természetére.

(Autoref.)

00/287

TENOPIR, Carol: Getting what you pay for? = Libr. J. 125. vol. 2000. 2. no. 34-36. p.

Mit kapunk a pénzünkért? A kereskedelmi online szolgáltatások és webes változataik összehasonlítása

Hatékonyág; Online információkeresés; Számítógép-hálózat; Térítéses szolgáltatás

Ha „a weben minden információ szabadon (ingyen) hozzáférhető”, szükség van-e a kereskedelmi

on-line szolgáltatókra, ill. a „fizetős” web-helyekre? Íme, néhány válasz:

A *Lexis-Nexis (LN)* kb. egy billió dokumentumot, a web 40 milliót tartalmaz; csoportosítva, míg a weben az információk szét vannak szórva; az LN archívál, a web alig; az LN nagyteljesítményű keresőeszközöket kínál; az LN 99,84%-os megbízhatóságot nyújt, 6 másodperces válasz-idővel, a web válasz-ideje nagy mértékben változó; az LN (mint más online szolgáltatók) 24 órás vevőszolgálatot biztosít, míg a weben magadra vagy hagyva.

A *Factiva* megbízásából készült tanulmány egészen egyszerű (pl. egy tegnapi újságcikk) és egészen összetett (pl. egy termékcsoport piac-elemzése) üzleti információs kérdések alapján hasonlított össze az ingyen webet, a fizetős webhelyeket (pl. Northern Light, Electric Library) és a kereskedelmi információs szolgáltatásokat (pl. Dow Jones Interactive). Eszerint szinte minden üzleti információs kérdés – legalább részben – megválaszolható a web használatával, ám minél bonyolultabb a kérdés, annál több időt vesz igénybe, komplett választ azonban – szinte minden esetben – csak a kereskedelmi szolgáltatás ad. A válasz tényleges költségét tekintve (a személyi költségeket is beszámítva) a kereséssel töltött idő miatt a kereskedelmi szolgáltatás olcsóbbnak mutatkozott, mint a web-használat.

Az *ingyen web* előnye a sok, szakértők által fenntartott speciális hely, a kapcsolódás más forrásokhoz, a kormányzati források megbízhatósága, s hogy a gyakorlott kereső viszonylag olcsón jut információhoz. Hátránya a helyek instabil volta, a vitatható megbízhatóság és pontosság, a behatárolt keresési lehetőségek.

A *fizetős webhelyek* előnye, hogy általában nemcsak friss, hanem archív információkat kínálnak, és viszonylag alacsony áron nyújtanak cikkeket, szerzői jogi védelem alatt álló anyagokat, és téma-csoportokat is találunk. Hátrányuk, hogy rendszerint hitelkártyát kérnek, olyan információk meg-

vásárlását szorgalmazzák, amelyek már elérhetőek (pl. a könyvtárban), s általában egyfajta információtípusra korlátozódnak.

A kereskedelmi online szolgáltatások előnye, hogy források számai keresethők egyidejűleg, kiterjedt archívumokkal rendelkeznek, a forrástípusok széles körét kínálják, és kurrens témafigyelést is végeznek. Hátrányként vethető fel a költség-igény és az, hogy a tartalom, a válasz megbízható és naprakész volta nem a szolgáltatótól, hanem az általa összegyűjtött források eredeti előállítójától függ.

Más összehasonlításokat is áttekinthető, hogy teljes információt csak úgy biztosíthat a könyvtár, ha a web-hozzáférést és a fizetős szolgáltatások széles választékát kínálja, nem is beszélve a CD-ROM és nyomtatott formájú forrásokról.

(*Mohor Jenő*)

00/288

LARGE, Andrew – MOUKDAD, Haidar: Multilingual access to web resources: an overview = Program. 34. vol. 2000. 1. no. 43-58. p. Bibliogr. 13 tétel.

A többnyelvűség problémái a világhálón: áttekinthetés

Honlap; Gépi fordítás; Számítógép-hálózat

A világháló sok nyelven kínál információforrásokat. Néhány fejlesztés lehetővé teszi a többnyelvű információkhoz való hozzáférést, például egyes keresőgépekkel bizonyos nyelvekre lehet szűkíteni a keresést, és olyanok is vannak, amelyek a kért nyelven adnak kereső felületet a használó számára. Sok webhely több nyelven is felajánlja ugyanazokat az információkat, a leggyakoribb ezek között az angol. Az Alta Vistá-n elérhető a Sysstran nevű gépi fordítási rendszer, amely a keresőkifejezéseket le tudja fordítani egyik nyelvről a másikra. Mindezek ellenére a nyelvi korlátok még mindig akadályát jelentik a web-források maximális kihasználásának. A fenti eszközök nem minden nyelvre állnak rendelkezésre. A fordító program csak nyers fordítást

tud előállítani. Problémát jelent a nem-latin karakterek bevitele, keresése, megjelenítése és nyomtatása is. A cikk áttekinti a webbel kapcsolatos többnyelvű hozzáférhetőség kérdéseit.

(Autoref.)

Lásd még 256, 263, 321

Olvasószolgálat, referenz

00/289

LINDEN, Julie: The library's web site is the library = Coll. Res. Libr. News. 61. vol. 2000. 2. no. 99-101. p.

A könyvtár webhelyének felépítése távoktatási programok használói számára

Egyetemi könyvtár; Honlap; Szolgáltatások használata; Távoktatás

Az amerikai egyetemek távoli hallgatóinak és felhasználóinak szemében a könyvtár webhelye jelenti a könyvtárat, ezért a könyvtár honlapját és egyéb információs oldalait az ő igényeik figyelembevételével célszerű megtervezni. A cikk példákat említ és tanácsokat ad arra nézve, hogy a távoli használókra gondolva milyen kérdéseket kell figyelembe venni az egyes alapvető funkciók esetében (kölcsonzés, könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás, referenz, online adatbázisok elérése), végül ismerteti egy ilyen webhely megtervezésének legfontosabb tudnivalóit.

Lásd még 269, 319

Könyvtárközi kölcsonzés, dokumentum- szolgáltatás

00/290

CHIVERS, Lynne C.: Electronic document supply: experience at the British Library = Interlend. Doc. Supply. 28. vol. 2000. 1. no. 27-37. p. Bibliogr.

Elektronikus dokumentumok szolgáltatási tapasztalatai a British Library-ben

Dokumentumszolgáltatás; Elektronikus dokumentum; Elektronikus folyóirat; Megőrzés; Munkaszervezés; Szoftver

A British Library 1993-as stratégiai terve azt tűzte ki célul, hogy 2000-re a BL a digitális szövegek tárolásának és hozzáférhetővé tételének jelentős központja lesz, és gyorsan és olcsón képes lesz majd távoli dokumentumszolgáltatásra. Ez az átfogó cél gyakorlati demonstrációs programok során valósul meg az Initiatives for Access projektsorozat keretében. Néhány ezek közül: Több mint kétmillió szabadalmi dokumentum automatikus kinyomtatására van lehetőség egy teljes szöveges, amerikai, európai és japán szabadalmakat tartalmazó CD-ROM-toronyból. – A Dokumentumszolgáltató Központ (DSC) számítógépen fogadja, azzal irányítja, dolgozza fel és kíséri figyelemmel a kérések 80%-át az Automatch szoftverrel. – A World Wide Weben és CD-ROM-on elérhető a naponta frissített, Inside elnevezésű, teljesen integrált figyelő és dokumentumrendelő szolgáltatás. Ez kétezer kurrens folyóirat cikkeket tartalmazza, valamint hetven ezer konferenciái előadást, továbbá 250 ezer folyóirat adatait. A használó saját állományadatait beviheti a rendszerbe és költségvetésének alakulását is figyelemmel kísérheti. – A távoli ügyfelek számára a dokumentumszolgáltatást megkönnyítendő létrehozták a folyóiratcikkek oldalankénti képének kísérleti elektro-

nikus archívumát. Ez a szolgáltatás később gazdaságtalannak bizonyult. Miután a folyóirat-kiadók is egyre inkább áttérnek legalább a párhuzamos elektronikus és nyomtatott publikálásra, a DSC nyugodtan lemondhatott a saját szkenneléséről és az indexadatok létrehozásáról. – Az archívum tapasztalatait, hardverét és szoftverét hasznosította viszont az elektronikus dokumentumok kísérleti tára (TEDS), amely 1997 júliusától fogadta a kérdéseket az Elsevier kiadó CD-ROM-on szolgáltatott természet-tudományi folyóirataira. Olyan folyóiratokat vettek be a vizsgálat körébe, amelyek nyomtatott formátumban is rendelkezésre állnak. Havi 400 igényt regisztráltak. A projektet sikeresnek ítélték és lezárták, a munkálatokat az ESTAR projekt keretében folytatják.

Miközben a dokumentumszolgáltatás egyre inkább a digitális dokumentumokhoz kapcsolódik, felvetődik számos probléma. Néhány példa az *üzleti menedzsment* területéről: a dokumentumszolgáltatók és a kiadók konkurenciát jelentenek egymás számára; új előfizetési modellek jöttek létre; meg kell-e őrizni a nyomtatott változatot az elektronikus változat mellett; tárolási és használati licenzek, szerzői jogi és biztonsági kérdések. Az elektronikus kiadványok használata a dokumentumszolgáltatásban *működtetési kérdéseket* is felvet: kevesebb munkaerőre van szükség a hagyományos szolgáltatásokban, viszont több olyanra, aki az információtechnológia terén jártas. Kevesebb tároló hely kell, de megnő a beruházási igény. Gondoskodni kell a folyamatos archiválásról, a hibák elhárításáról. A felmerülő *technológiai problémák* az elektronikus dokumentumok formátumának sokféleségével (TIFF, PDF, HTML, RealPage), a bibliográfiai adatok formátumával (SGML, DTD) kapcsolatosak. Mivel nincsenek szabványok és igen gyors a fejlődés, az elektronikus-dokumentum kezelő rendszerek tervezésénél a rugalmasság ajánlott. Alaposan meg kell fontolni az indexelés, a tárolás és a selejtezés szempontjait. Ki kell választani a kiadók és a dokumen-

tumszolgáltató, valamint a dokumentumszolgáltató és a felhasználó közötti dokumentumáramlás legmegfelelőbb eljárását. A *használok* számára az elektronikus dokumentumok letöltése sok előnnyel jár (jó minőség, bővebb keresési-megjelenítési-manipulálási lehetőségek, a nyomtatott változatnál korábbi hozzáférés). A dokumentumszolgáltatásnak tulajdonképpen a szállítási ideje rövidül le, a kérés feldolgozása csak akkor tart rövidebb ideig, ha a dokumentum elektronikus formában eleve rendelkezésre áll. A használók dolgát nehezíti viszont az, hogy sokféle szoftverre, hardverre, interfészre, jelzőóra van szükségük a nyomtatáshoz és megtekintéshez, és ráadásul ezeket időről időre frissíteni kell.

Az Initiatives for Access-t a későbbiekben felváltotta a Digital Library Programme, amelynek célja a BL gyűjteményéhez való hozzáférés megkönnyítése a digitális technológia eszközeivel. A BL partnereket keresett a digitális technológia, a kiadói szféra és a távközlés területéről, majd megkezdte a szükséges infrastruktúra beszerzését. Jelentős fejlesztést képviselnek e program keretében a BL-ben az Ariel szoftverrel folyó kísérletek. Ftp-vel vagy elektronikus postán (ARTTel, ARTEmail) továbbítják a szkennelt elektronikus képeket. A szolgáltatást a fax alternatívájaként működtetik, használóinak a legfeljebb 30 oldalas – dokumentum kinyomtatása után az elektronikus változatot azonnal meg kell semmisíteniük. Jelenleg 400 használotól havonta közel 5000 kérést fogadnak. – Az ESTAR projekt keretében a BL olvasótermeiben PDF formátumú cikkeket (és bibliográfiai adataikat) szolgáltatnak Web-böngészővel az Elsevier Science BV Science Direct Onsite szolgáltatásában szereplő 800 folyóiratból, napi 300 alkalommal.

További tervek: az ESTAR projekt bővítése más kiadókkal, az ISO könyvtárközi kölcsönzési protokolljának alkalmazása, hitelkártyás fizetési lehetőség biztosítása, elektronikus dokumentumok szolgálta-

tása az Inside Weben; kutatási jelentések, szabadalmak és képek digitális tárolása és szolgáltatása.

(Hegyközi Ilona)

00/291

ANDROVIC, Alojz – KOEPER, Bettina: Der Aufbau eines elektronischen Dokumentlieferdienstes für die Bibliotheken der Slowakischen Republik (JASON-SK). Ein Kooperationsprojekt in Zusammenarbeit der Universitätsbibliotheken Bratislava, Kosice und Bielefeld = Bibliotheksdienst. 34. Jg. 2000. 2. no. 228-233. p.

Elektronikus dokumentumszolgáltatási rendszer szlovák könyvtárak számára. A pozsonyi, kassai és bielefeldi egyetemi könyvtárak együttműködési projektje

Dokumentumszolgáltatás; Egyetemi könyvtár; Együttműködés -nemzetközi

Az 1996-1999-es időszakban a német Oktatási, Tudomány-, Kutatás- és Technológiaügyi Minisztérium támogatásával a bielefeldi egyetemi könyvtár közös projektet bonyolított le a pozsonyi és a kassai egyetem, valamint a kassai műszaki egyetem könyvtárával. A pozsonyi egyetemi könyvtár által koordinált KOBIB projektnek az volt a célja, hogy a szlovák könyvtárakban az Észak-Rajna-Vesztfáliában 1995 óta sikeresen működő JASON-NRW projekt mintájára és arra építve megvalósulhasson folyóiratcikkek elektronikus (internetes) szolgáltatása. Pozsonyban és Kassán egy-egy szerverter helyeztek üzembe a szlovák periodika- és folyóiratcikk-adatbázissal (21. 700 tétel) kiegészített JASON lelőhely-adatbázis (125. 000 tétel) és a hozzá kapcsolódó rendelési rendszer számára. A rendelési szoftvert kiegészítették egy szlovák nyelvű interfésszel.

A JASON-SK (az adatbázis szlovák része) 7000 folyóiratból tud cikkeket szolgáltatni. A szolgáltatást a szerződő könyvtárak ingyenesen vehetik igénybe, amennyiben térítést ők sem számítanak fel a használóknak. A későbbiekben a projekt pénzeszközei-

ből országos licenszet vásároltak a British Library JADE adatbázisának használatára és tervbe vették a két adatbázis integrálását. A DBI kiegészítő támogatásának köszönhetően az érintett könyvtáraknak évente 40 ezer DM értékben 93 új folyóirat előfizetésére is lehetőségük nyílt a projekt időszakában.

A projekt lezárása és a pénzügyi támogatás megszűnése után a pozsonyi egyetemi könyvtár bővíteni szeretné az állományukból elektronikusan szolgáltató könyvtárak körét, továbbá saját forrásból szeretné biztosítani a JADE szolgáltatás licenszdíját.

(Hegyközi Ilona)

Dokumentációs eljárások és termékek

00/292

MADSEN, Mona: The national bibliography of the future: new recommendations = Alexandria. 12. vol. 2000. 1. no. 45-50. p. Bibliogr.

A jövő nemzeti bibliográfiája: az 1998-as koppenhágai konferencia (ICNBS) új ajánlásai

Nemzeti bibliográfia

1998 novemberében Koppenhágában került sor a nemzeti bibliográfiai központok nemzetközi tanácskozására (ICNBS), azzal a céllal, hogy az előző, 1977-es (IFLA-Unesco) tanácskozás ajánlásait felülvizsgálják és módosítsák az információtechnológiai fejlemények tükrében. A cikk bevezetésképpen összefoglalja az első ilyen konferencia (1950, Unesco) és a második, 1977-es konferencia ajánlásait, és méltatja szerepüket a nemzeti bibliográfiák történetében.

A harmadik, 1998-as konferencia ajánlásai jóváhagyólag az 1977-es ajánlások bevezetőjében megfogalmazott elvekből indulnak ki és kiegészítik azokat a nemzeti bibliográfiai ügynökség koordinációs

felelősségének és a kötelespéldány-szolgáltatás értékes voltának hangsúlyozásával. Jelentős módosításra került sor a kötelespéldányokkal (a jogi szabályozást sürgősen felül kell vizsgálni), a nemzeti bibliográfiák „gyűjtőkörével” (a teljes nemzeti kiadványtermés regisztrálása a formátumtól függetlenül; retrospektív feldolgozás), a nemzeti bibliográfiák megjelenítésével és frissességével (pl. archiválásra alkalmas szabványos formátum; speciális helyzetű használók igényei), a nemzetközi katalogizálási és azonosítási szabványokkal kapcsolatos szövegrészekben.

A jövőre vonatkozó terveket illetően az ajánlások felhívják az IFLA-t, hogy támogassa a vonatkozó irányelvek átdolgozását; tanulmányozza a többnemzetiségű területeken a nemzeti bibliográfiák kiadásának problémáit; ösztönözze a kormányközi és a nemzetközi nem kormányzati szervezeteket, hogy regisztráltassák kiadványaikat; segítse a nemzeti bibliográfiai ügynökségeket abban, hogy korszerűsítsék tevékenységüket (irányelvek, kísérletek, nemzetközi szemináriumok segítségével). Az ajánlások a nemzeti bibliográfiai ügynökségeket arra szólítják fel, hogy aktívan vegyenek részt új bibliográfiai szabványok, új kötelespéldány-rendelkezések kialakításában, és rendszeresen értékeljék, mennyire sikerült teljesíteniük az ajánlásokat.

(Hegyközi Ilona)

00/293

O'NEILL, Edward T.: *Bibliographic control for the Web* = Ser. Libr. 37. vol. 2000. 3. no. 53-69. p. Bibliogr. 23 tétel.

Bibliográfiai számbavétel a világhálón

Bibliográfiai számbavétel; Számítógép-hálózat

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc. , 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A világháló mérete, gyors növekedése és szervezetlensége problematikussá teszi a hatékony használatot. A probléma megoldása a bibliográfiai számbavétel. A bibliográfiai számbavételnek a webre való alkalmazása két kérdést vet fel: 1) milyen bibliográfiai egységek lelhetők fel a weben; 2) milyen típusú bibliográfiai számbavétel szükséges ezekhez. A világháló információszerkezetének elemzése nyomán háromféle bibliográfiai egységet azonosítottak; ezek a webhely, a weboldal és a webgyűjtemény. A webhelyet a folyóirattal, a weblapot a folyóiratcikkkel lehet párhuzamba állítani. Ebből arra következtethetünk, hogy a világháló bibliográfiai számbavételénél a folyóirat-irodalom számbavételének elveit érdemes követni.

(Autoref.)

00/294

REYNOLDS, Regina Romano: *Harmonizing bibliographic control of serials in the digital age* = Cat. Classif. Q. 28. vol. 1999. 1. no. 3-19. p. Bibliogr. 9 tétel.

Időszaki kiadványok bibliográfiai számbavételének harmonizálása az elektronikus korban

Bibliográfiai számbavétel; Elektronikus folyóirat; Időszaki kiadvány

[A forrás-folyóirat az alábbi címen szerezhető be: HAWORTH DOCUMENT DELIVERY CENTER, Haworth Press, Inc. , 10 Alice Street, Binghamton, N. Y. 13904]

A cikk ismerteti azt a két meghatározó jelenséget, amelyek manapság jelentős hatással vannak a folyóiratok bibliográfiai számbavételére: 1) törekvés a nemzetközi szabványok és gyakorlat harmonizálására, és 2) az elektronikus folyóiratok hatása. Az elektronikus folyóiratok, áttörve a hagyományos publikációs minták kereteit, megkérdőjelezik a bibliográfiai leírási szabályzatok definícióit (így magának a „serial” fogalmának (folytatódó kiadvány) a meghatározását is) és gyakorlatait. Emiatt három

alapvető szabvány van revízió alatt: AACR2, ISBD(S) és ISSN. A szerző azokat a területeket tárgyalja, ahol a fenti szabványok és szabályzatok összehangolása a legnagyobb hasznot jelentené a katalogizálók és a könyvtárosok számára.

(Autoref.)

00/295

BYRUM, John D. – MYERS-HAYER, Patricia: Inclusion of information covering electronic resources in national bibliographies: results of a survey conducted May-June 1998 = Inter. Cat. Bibl. Cont. 29. vol. 2000. 1. no. 4-7. p.

Elektronikus információk a nemzeti bibliográfiákban: egy 1998. május-júniusi felmérés eredményei

Elektronikus dokumentum; Felmérés [forma]; Nemzeti bibliográfia

A szerző beszámol 1998-as felméréséről, melyben azt vizsgálta, hogy az Országos Bibliográfiai Központok (National Bibliographic Agencies, NBA) milyen mértékben dolgozzák fel az elektronikus dokumentumokat. A kérdőívre 59 ország képviselőjében 61 intézmény válaszolt. 34 központ legalább egyfajta elektronikus dokumentumot felvesz, közülük sok két vagy több kategória alá is be van sorolva. Azok közül az intézmények közül, amelyek már jelenleg is feltárnak elektronikus dokumentumokat a nemzeti bibliográfiákban, 28 jelezte, hogy a jövőben bővíteni kívánja az elektronikus dokumentumok körét, és azok közül, amelyek jelenleg nem dolgoznak fel ilyen dokumentumokat, 22-en tervezik ilyen tevényt megkezdését a közeljövőben. Az elektronikus dokumentumokat beszerző intézmények általában a kötelezőpéldány törvényre támaszkodnak, amelyek állandóan változnak, folyamatosan bővíve hatáskörüket. A leírások az országos katalogizálási szabályzatokat követik, pl. AACR2, ISBD(ER). A világhálón található elektronikus dokumentumok burjánzása miatt a felmérés a

távoli elérésű dokumentumok bibliográfiai számbavételére is kiterjedt. A cikk ezzel a kérdéssel is foglalkozik, és felsorolja a résztvevők által megemlíttet kutatási projekteket és jelentéseket is.

(Autoref.)

Lásd még 298

Hátrányos helyzetű olvasók ellátása

00/296

KRUSZEWSKI, Tomasz Maciej: Biblioterapia – idee i praktyka = Bibliotekarz. 2000. 3. no. 16-19. p. Bibliogr. 6 tétel.

Biblioterápia – az eszmék és a gyakorlat

Biblioterápia

Egyfelől a tudás és tájékozottság megszerzésének, másfelől pedig az esztétikai élmény nyújtásának lehetősége teszi a legszélesebb értelemben vett szak- és szépirodalom megfelelően válogatott gyűjteményeit a gyógyászat eszközévé – vallják sok-sok évtized óta a biblioterápia elméleti és gyakorlati hívei. Ennek megfelelően alakult ki az American Library Association berkeiben a fogalom hivatalos definíciója, miszerint a biblioterápia nem más, mint „válogatott olvasmányanyagok felhasználása abból a célból, hogy irányított olvasás (olvasatás) révén gyógyászati segítséget nyújtson az egyéni problémák megoldásához”.

A biblioterápia legközismertebb tipológiájának megalkotása R. J. Rubin munkásságához fűződik. Ő három típust különböztet meg a biblioterápiái ráhatás tekintetében. Az első ráhatás klasszikusnak nevezhető, s mint ilyen tulajdonképpen a pszichésen és szomatikusan nem sérültek fejlesztésében-nevelésében nyilvánul meg. A következő a klinikai biblioterápia, amely testi-lelki betegek érzelmeinek „rendbetétele” céljából kerül alkalmazásra.

A harmadik típus az intézményes biblioterápia. Ez „fájdalomfelejtő vagy -csökkentő olvasás”-nak mondható. Mindhárom típusban fontos a folyamatosság, a „tanfolyamszerűség”: az egyszeri ráhatás nem ér semmit.

A biblioterápia korántsem csak hagyományosan nyomtatott könyvekkel dolgozik. Eszköztárában ott vannak a Braille-írással készült dokumentumok, a hang- és képrögzítések, az ún. könnyű olvasmányok, az „öreg betűs” könyvek is.

A biblioterápiái segítség igénybevevői között igen sok az idős és súlyosan beteg személy. (A szerző megfigyelése szerint az Alzheimer-kórban szenvedők körében az otthoni ellátás alkalmával az új dokumentumok – rendszerint audiovizuális anyagok – megjelenése bizonyos enyhüléssel, feszültségcsökkenéssel jár.)

Tág terepet kínálnak a biblioterápia számára a szenvedélybetegek, az alkoholisták és a kábítószerfogyasztók. Miközben a klasszikus biblioterápia azon fáradozik, hogy megfelelő erőfeszítéseinek köszönhetően körük ne növekedjék, addig a klinikai változat részint betegségük egyéni és társadalmi veszélyességének tudatosításában, részint pedig a leszoktatásban vesz részt.

Vannak a szenvedélybetegségeknek egyéb és enyhébb esetei is, amelyek inkább egyoldalúságok (pl. a munka megszállottai, a mértéket nem ismerő tv-nézők és internetezők stb.). Ilyenkor a biblioterápia – az olvasás szokásának „napirendbe iktatásán” kívül – más időtöltés-változatok (pl. séta, zenehallgatás, szórakozás stb.) megszokását is ajánlja.

Különösen jó eredményeket ér el a biblioterápia a csökkent vagy elmaradt értelmi képességű gyerekek, valamint beilleszkedési zavarokkal küzdő fiatalok és felnőttek körében, különösen, ha a biblioterápiái ráhatás intézeti (csoportos) körülmények között folyik. (Nevezetes e téren E. Zybent 1990. évi biblioterápiái vállalkozása a varsói női fegyházban, ahol is a rabokkal folytatott irodalmi beszélgetések szinte váratlanul kiváló eredményeket hoztak.)

A gyakorlat általánossá és intenzívebbé tételét jelenleg két dolog akadályozza. Egyrészt hiányzanak a módszeres kutatások e téren, másrészt azok a szakemberek is, akik az elméleti eredmények ismeretében össze tudnák válogatni a biblioterápiái szempontból megfelelő gyűjteményeket, illetve élni tudnának velük a rászorulóik körében és javára.

(Futala Tibor)

00/297

COOMBS, Norman: Untangling your Web = Libr. Hi Tech. 18. vol. 2000. 1. no. 93-96. p.

Irányelvek testi fogyatékos olvasók számára is használható web-lapok tervezéséhez

Fájl-szervezés -gépi; Honlap; Tipográfiai szerkesztés; Testi fogyatékos olvasó

A weboldalakat gyakran oly módon tervezik meg, hogy azok új és szükségtelen akadályokat jelentenek. Az olyan használók számára, akiknek nehézségeik vannak a nyomtatott szövegek kezelésével, ez igen bosszantó és zavaró lehet. A fogyatékos használók védelmében született amerikai törvény, az *Americans with Disabilities Act* előírja az olyan formátumok szolgáltatását, amelyek kielégítik a fizikailag sérült amerikai használók szükségleteit. A cikk célja egyrészt az, hogy bevezesse az olvasót a weboldal-tervezés rejtelmébe, másrészt útmutatót adjon olyan forrásokhoz, amelyek hasznosak lehetnek a fenti probléma megoldását kereső könyvtárosok számára.

(Autoref.)